

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Lotta Leesmaa-Tuus

PEREVÄÄRTUSTE JA SOOROLLIDE ERINEVUSED
EESTI JA PORTUGALI VÕRDLUSES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mai Beilmann, PhD

Tartu 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõtted, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Lotta Leesmaa-Tuus, 28.05.2021

DIFFERENCES IN FAMILY VALUES AND GENDER ROLES IN A COMPARISON OF ESTONIA AND PORTUGAL

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to compare the differences in family values and gender roles in Estonia and Portugal and to relate these differences to social-demographic characteristics. Estonia and Portugal both belong to the European Union, but are physically and culturally distant. During the 20th and 21st centuries, individualization and secularization processes have changed the family values and gender roles in many countries, but the extent of the changes varies a lot. Therefore, it is important to compare countries with different cultural backgrounds. The empirical analysis was carried out using European Social Survey (ESS) Round 2 data from Estonia and Portugal because this round contained the special module of family, work and wellbeing.

The analysis did ascertain that Estonia and Portugal differ when it comes to the established gender roles and family values and that those roles and related values have changed in some way or another in both countries. The views of the Portuguese people are more based on traditional values and gender roles than the views of Estonian citizens. At the same time, the views of the Estonian population are more based on individualistic values. Portuguese people are more of the opinion that a woman should sacrifice her career on behalf of her family and that if there are children, parents should stay together even if they do not get on well. Portuguese people also feel more that men should have priority over job vacancies. However, Estonian people are more of the opinion that the family and home should be the equal responsibility of men and women. Estonian people also find that family should be a person's main priority. In Estonia, women are more employed than in Portugal, and men stay more at home. Research also shows that men, people over the age of 50, married people and religious people are more supportive of traditional family values and gender roles.

Keywords: family values, gender roles, social policy, individualization, second demographic transition

Sisukord

Abstract	3
Sissejuhatus	5
Kirjanduse ülevaade	7
Pereväärtused ja soorollid.....	7
Individualiseerumine	9
Sekulariseerumine	10
Eesti ja Portugali võrdlemine	11
Eesti ja Portugali sotsiaalpoliitika	15
Probleemipüstitus	17
Metoodika.....	18
Andmed	18
Analüüsimeetod	20
Analüüs.....	20
Soorollide ja pereväärtuste võrdlus Eesti ja Portugali vahel	20
Soorollide ja pereväärtuste erinevused sotsiaaldemograafiliste tunnuste järgi	23
Arutelu.....	31
Kokkuvõte	33
Kasutatud kirjandus.....	36
Lisad	40
Lihtlitsents	41

Sissejuhatus

Tänapäeval peetakse soolist võrdõiguslikkust üheks oluliseks ühiskonna arengu eesmärgiks. Sealjuures peetakse oluliseks, et naistel ja meestel ei oleks ühiskonnas mitte üksnes võrdsed õigused, vaid ka võimalused, sest see aitab tagada ühiskonna tasakaalustatud arengut ja rakendada ühiskonna ressursse parimal viisil ühiskondliku heaolu saavutamiseks (Marling, 2010). Kuigi võib väita, et tänapäeval on meestel ja naistel seaduslike õiguste mõttes võrdsed võimalused ühiskonnaelus osalemiseks, sest sooline diskrimineerimine on keelatud (European Parliament, 2014), kujundavad inimeste käitumist siiski ka ühiskondlikud normid ja levinud arusaamad, millest võib oleneda inimeste võimaluste amplituuda.

20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses on soorollid ja pereväärtused paljudes riikides oluliselt muutunud, kuid need muutused ei ole toimunud riigiti sama kiirusega (Scott, 2006). Soorollide ja pereväärtuste poolest erinevad üksteisest Põhja- ja Lõuna-Euroopa riigid, kusjuures Põhja-Euroopa maades on olnud muutused kiiremad ning Lõuna-Euroopa riigid on jäänud selles osas traditsioonilisemateks (Arpino, Esping-Andersen, Pessin, 2015; Roland, Törrönen, Beccaria, 2020). Eesti ja Portugal paiknevad Euroopa erinevates nurkades ning on erineva kultuurilise taustaga, kuid samas mõlemad kuuluvad Euroopa Liitu. See tähendab, et vaatamata suurele ruumilisele ja kultuurilisele kaugusele peavad mõlemad riigid järgima Euroopa Liidu kehtivaid ühtseid poliitikaid soolise võrdõiguslikkuse osas. Sellega seoses tekib küsimus, kui võrd erinevad on pereväärtused ja soorollid Eestis ja Portugalis. Võiks oodata, et vaatamata erinevale ajaloolisele taustale muutuvad aja jooksul nende riikide Euroopa Liitu kuuludes pereväärtused ja soorollid sarnaseks, kuid see protsess võtab kindlasti aega. Seetõttu on aktuaalne uurida, kui võrd on selline ühtlustumine aset leidnud.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja, kui võrd erinevad olid 2004. aastal Eestis ja Portugalis levinud pereväärtused ja soorollid ning kui võrd need eristusid sotsiaaldemograafiliste rühmade lõikes.

Soorollide ja pereväärtuste kohta erinevates riikides annavad teavet uuringud, milles uuritakse erinevate riikide elanike suhtumist soorollidega seotud temadesse. Üheks selliseks uuringuks on Euroopa Sotsiaaluuring, mis sobib antud töö eesmärgi täitmiseks hästi, kuna see sisaldab mitmeid väiteid meeste ja naiste võrdsuse kohta töö- ja pereelus. Samuti on võimalik Euroopa Sotsiaaluuringu andmete põhjal teha järeldusi selle kohta, kui palju mehi ja naisi on tööga hõivatud ja kui paljud tegelevad laste kasvatamisega kodus. Samuti on tegemist suure ja

osalevate riikide rahvastiku suhtes esindusliku valimiga uuringuga, mis võimaldab teha riikidevahelisi võrdlusi ja tuvastada seoseid statistiliste testide põhjal.

Kirjanduse ülevaade

Pereväärtused ja soorollid

Perekond on ühiskonna üheks olulisemaks üksuseks, mis omab suurt tähtsust laste sotsialiseerimisel ja noorte väärtushinnangute kujunemisel. Perekonna puhul on tegemist keerulise süsteemiga, mille määratlus sõltub kultuurist, sotsiaalsest, majanduslikust ja poliitilisest kontekstist (Ilisko, Kravale-Paulina, 2013). Jaanimägi, Paroni, Aru ja Mülleri (2020) väitel ei ole perekonna mõistet Eesti põhiseaduses ega ka teistes seadustes täpselt välja toodud. Ka Euroopa Inimõiguste kohus on käsitlenud perekonna mõistet laialt, lugedes perekonnaelu mõiste alla ka abielul mitte-põhineva koosseisu ja ka ebatraditsioonilised perekonnad, nt homoseksuaalide kooselud (Jaanimägi et al., 2020).

Väärtuste puhul on tegemist kognitiivsete struktuuridega, mis võimaldavad inimestel otsustada, millised teguviisid on õiged ja millised väärad, samuti võimaldavad väärtused seada tegevusi tähtsuse järjekorda ning väärtused annavad ka inimese elule tähendust (Oyserman, 2015). Pereväärtustena käsitletakse käesolevas töös perekonnaga seotud väärtuseid. Seega need väärtused annavad inimesele suuniseid, kuidas nad peaksid perekonnaga seotud küsimustes otsuseid langetama ja tegutsema.

Pereväärtused on Valeeva, Korolyeva ja Sakhapova (2016) väitel suunatud perekonna säilimisele, mistõttu on traditsioonilistes pereväärtustes kesksel kohal lojaalsus perekonnale ning pereliikmete vastastikune austamine ja abistamine. Traditsiooniliselt on pereväärtuste hulka kuulunud ka oma tööpanuse andmine perekonna ühistesse töödessa (Valeeva, Korolyeva, Sakhapova, 2016). Traditsioonilised pereväärtused hõlmavad ka pereliikmete kohustust üksteise eest hoolitseda, samuti pakkuda ülalpidamist pereliikmetele, kes seda ise ei suuda (lapsed, eakad, puudega pereliikmed) (Ingman, 2005). Perekond ise on ka pereväärtuste edasiandmise vahendiks, selle kaudu annavad vanemad pereväärtusi oma lastele, mis aitab hoida pereväärtuste järjepidevust (Ilisko, Kravale-Paulina, 2013). Pereväärtuseks võib olla ka perekondlike traditsioonide järgimine ja edasiandmine vanematelt lastele (Valeeva et al., 2016).

Lindsey (2015:2) järgi on roll „staatusega seotud oodatav käitumine“ ning staatus on Lindsey (2015:2) järgi „inimese positsioon või grupp ühiskonnas, mis oluliselt mõjutab seda, kuidas inimene ennast määratleb ja kuidas teda koheldakse“. Inimesel võib olla korraga mitmeid rolle, näiteks ta võib olla töötaja, ema, tütar, patsient või reisija (Lindsey, 2015).

Sotsiaalsed normid määravad ära, milliseid rolle peaksid erineva staatusega inimesed endale ühiskonnas võtma, ning need määravad ära ka selle, millised on iga inimese privileegid ja kohustused (Lindsey, 2015). Soorollid väljendavad seda, milliseid ülesandeid peaksid kummastki soost inimesed võtma ja seega need määravad ära selle, millist käitumist oodatakse meestelt ja millist naistelt (Blackstone, 2003).

Soorollid on seotud ühiskonnas esinevate uskumuste kohta meeste ja naiste erinevustest, näiteks on peetud mehi sobivamaks raskeks tööks, naisi aga paremaks laste ja kodu eest hoolitsejateks (Blackstone, 2003). Traditsiooniliste soorollide kohaselt esinevad meestel maskuliinsed omadused nagu tugevus, kiirus, dominantsus, agressiivsus ja kõrge saavutusvajadus, naistel aga feminiinsed omadused nagu tundlikkus, emotsionaalsus, intuiitiivsus (Wienclaw, 2011).

Soorollid on seotud ühiskonnakorraldusega, kus erinevast soost inimesed tegelevad erinevate ülesannetega: tavapäraselt on mehed keskendunud töötamisele ja pere sissetuleku teenimisele ning teistele väljaspool kodu teostatavatele rollidele, samal ajal kui naised on tegelenud peamiselt laste kasvatamise ning teiste koduste rollidega (Alesina, Giuliano, Nunn, 2013). Traditsiooniliste soorollide kohaselt peetakse mehi perepeadeks ja sellega seoses on meestel otsustusõigus perekonda puudutavates olulistes küsimustes (Blackstone, 2003).

Soorollid on kujunenud välja inimese ja keskkonna vahelise interaktsiooni tulemusena (Blackstone, 2003). Soorollid on ühiskonnas olnud tuhandeid aastaid ning nende kujunemist on seostatud ajalooliselt välja kujunenud meeste ja naiste erineva tööjaotusega (Alesina et al., 2013). Soorollide kujunemist on seostatud ka meeste ja naiste bioloogiste erinevustega, mille kohaselt on meestel loomulik kalduvus võtta maskuliinseid ja naistel feminiinseid rolle (Blackstone, 2003). Sellele vastandub sotsioloogiline käsitlus, mille kohaselt on soorollid inimeste poolt lapsepõlves õpitud ning need ei tulene sugupoolte bioloogilistest erinevustest (Bem, 2008).

Traditsioonilisi soorolle peetakse ühiskonna arengut pidurdavaks ja sotsiaalseid probleeme tekitavaks. Kui traditsiooniliste soorollide kohaselt on mehed sissetulekuteenijateks ja oluliste otsuste langetajateks, siis see asetab mehed ja naised erinevatele võimupositsioonidele ning lisaks tekitab meeste ja naiste vahelise sissetulekute ebavõrdsuse, muudab naised meestest sõltuvateks ja toob kaasa naise vaesusrisi suhte purunemise korral (Blackstone, 2003). Traditsioonilisi soorolle on nähtud ka põhjusena, miks naised saavutavad tööturul meestega võrreldes kehvemaid tulemusi (Drydakis, Sidiropoulou, Patnaik, Selmanovic, Bozani, 2018).

Traditsioonilisi soorolle peetakse ka meeste ebatervislikumate eluviiside ja seeläbi meeste halvema tervises seisundi ja sagedasemate krooniliste haiguste esinemise üheks põhjuseks (Sánchez-López et al., 2012).

Ühiskondlikud rollid võivad aja jooksul muutuda ning sellest tulenevalt muutuvad ka ülesanded, mille täitmist erineva staatusega inimestele oodatakse (Lindsey, 2015). Ühiskondlike rollide muutuseid võib seostada väärtuste muutusega, mis omakorda tulenevad ühiskonna sotsiaalmajanduslikust arengust (Welzel, Inglehart, Kligemann, 2003). Sellest tulenevalt võivad muutuda ka soorollid, mis 20. ja 21. sajandil ongi paljudes riikides tunduvalt muutunud (Wienclaw, 2011). Kõige olulisema muutusena soorollides võib välja tuua naiste tööturul osalemise kasvu, aga ka religioossete mõjude vähenemise pereväärtustes, mille tulemusena ei peeta üldiselt enam moraalselt vääraks abielulahutust, aborti või homoseksuaalsust (Scott, 2006).

Individualiseerumine

Euroopa arenedes institutsioonid, k.a perekonnad, on muutunud ning ühe olulise mõjutavana faktorina mainitakse individualiseerumist (Beck, Beck-Gernsheim, 2007). Individualiseerumine väljendub väärtuste, k.a pereväärtuste, muutumises, mille kohaselt peetakse aktsepteeritavaks, et naised on varasemaga võrreldes iseseisvamad ning nad keskenduvad üha rohkem oma isiklikele eesmärkidele, mitte ainult perekonnale (Scott, 2006). Individualiseerumist iseloomustab ka abielu tähtsuse vähenemine – seoses ühiskonna arenguga ei ole abielu enam nii vajalik ühiskonnaliikmete ellujäämiseks ja sotsiaalsete sidemete loomiseks ning sellega seonduvalt aktsepteeritakse järjest rohkem abielulahutust ja alternatiivseid kooseluvorme (Byrd, 2009).

Geert Hofstede (2011) on loonud raamistiku, mis selgitab, kuidas kultuur kandub edasi indiviididele ning kuidas see mõjutab indiviidide käitumist. See raamistik kasutab kuut kultuuridimensiooni ja üks nendest dimensioonidest on individualism–kollektivism.

Tabel 1. Individualismi ja kollektivismi kümme erinevust (Hofstede, 2011)

Individualism	Kollektivism
Igaüks peab hoolitsema ainult enda ja oma lähisugulaste eest	Inimesed sünnivad (suur)peredesse või klannidesse, mis kaitsevad neid vastutasuks lojaalsuse eest
„Mina“ teadvustamine	„Meie“ teadvustamine
Õigus eraelu puutumatusel	Kuuluvuse rõhutamine
Oma meelsuse avaldamine üksikindiviidina	Tasakaalu tuleb säilitada
Teisi liigitatakse üksikisikuteks	Teisi liigitatakse grupi liikmeteks või nendeks, kes ei kuulu gruppi
Oodatakse isiklikku arvamust: üks inimene, üks hääl	Arvamused ja hääleõigus määratakse grupisiseselt
Normide rikkumine põhjustab süütunnet	Normide rikkumine põhjustab häbitunnet
Keeled, milles sõna „mina“ on hädavajalik	Keeled, milles välditakse sõna „mina“
Hariduse eesmärk on õppida õppima	Hariduse eesmärk on õppida, kuidas midagi teha
Ülesanded on suhetest tähtsamad	Suhted on ülesannetest tähtsamad

Tabelist 1 näeme, et individualismile on omased need arusaamad, mida tänapäeva arenenud ja Lääne riikides hinnatakse kõrgemalt, ning kollektivism on omasem majanduslikult vähem arenenud ja Ida riikidele (Hofstede, 2011).

Hofstede individualismi-kollektivismi võrdluses (Hofstede, 2011) selgub, et individualism on eestlastele omasem kui portugallastele, kelle jaoks ühtse (suur)pere omamine ja suure klannina otsuste tegemine on suurema väärtusega kui eestlaste jaoks. Sellest võiks teha järelduse, et mis puudutab pereväärtusi, siis portugallased pigem hindavad traditsioonilisust – abiellumine on tähtis, pere peab olema koos ning naise peamine töö on hoolitseda pere eest.

Sekulariseerumine

20. sajandi jooksul toimunud sekulariseerumisprotsessi tulemusena on paljudes ühiskondades toimunud kolme tüüpi muudatused: 1) religiooni tähtsus ning religioosete praktikate järgmine on vähenenud; 2) järjest enam austatakse inimeste usuvabadust; 3) religioon on üha enam eraldunud teistest ühiskonnaelusfääridest nagu riik, majandus ja teadus (Casanova, 2007).

Inglehart ja Welzel (2010) on riikidevahelisi kultuurilisi erinevusi uurides jõudnud seisukohale, et need seisnevad peamiselt kahes dimensioonis: elujäämis- ja eneseväljendusväärtused ning traditsioonilised ja sekulaarsed-ratsionaalsed väärtused. Sekulariseerumisprotsessi kontekstis

on olulised muutused traditsiooniliste-sekulaarsete väärtuste dimensioonis, mille kohta on toodud võrdlus tabelis 2.

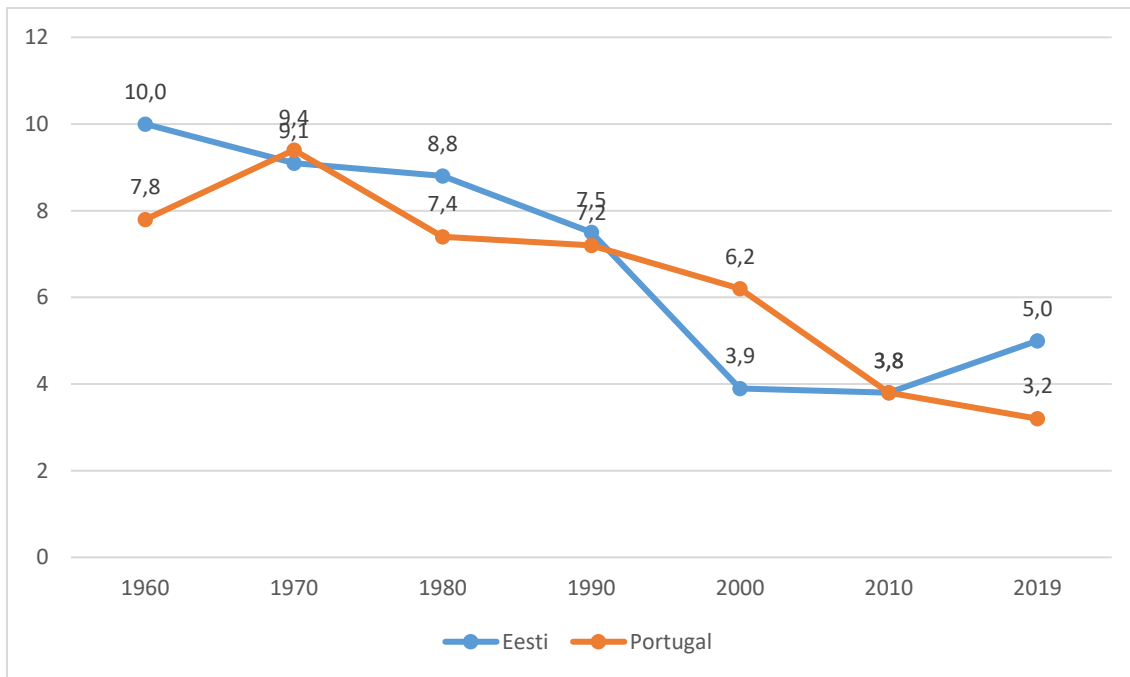
Tabel 2. Traditsiooniliste ja sekulaarsete väärtuste erinevused (Inglehart, Welzel, 2010)

Traditsioonilised väärtused	Sekulaarsed väärtused
Jumal on inimeste elus väga tähtis	Jumal on inimeste elus vähem tähtis
Lapsed peavad õppima eelkõige kuulekust ja uskuma jumalasse	Oluline on laste iseseisvus ja enesemääratlus
Abielulahutus, abort, eutanaasia ja enesetapp ei ole kunagi õigustatud	Suhtumine abielulahutusse, aborti, eutanaasiasse ja enesetappu on mõistvam
Tugev rahvuslik uhkustunne	Nõrgem rahvuslik uhkustunne
Austus võimu suhtes	Vähem austust võimu suhtes

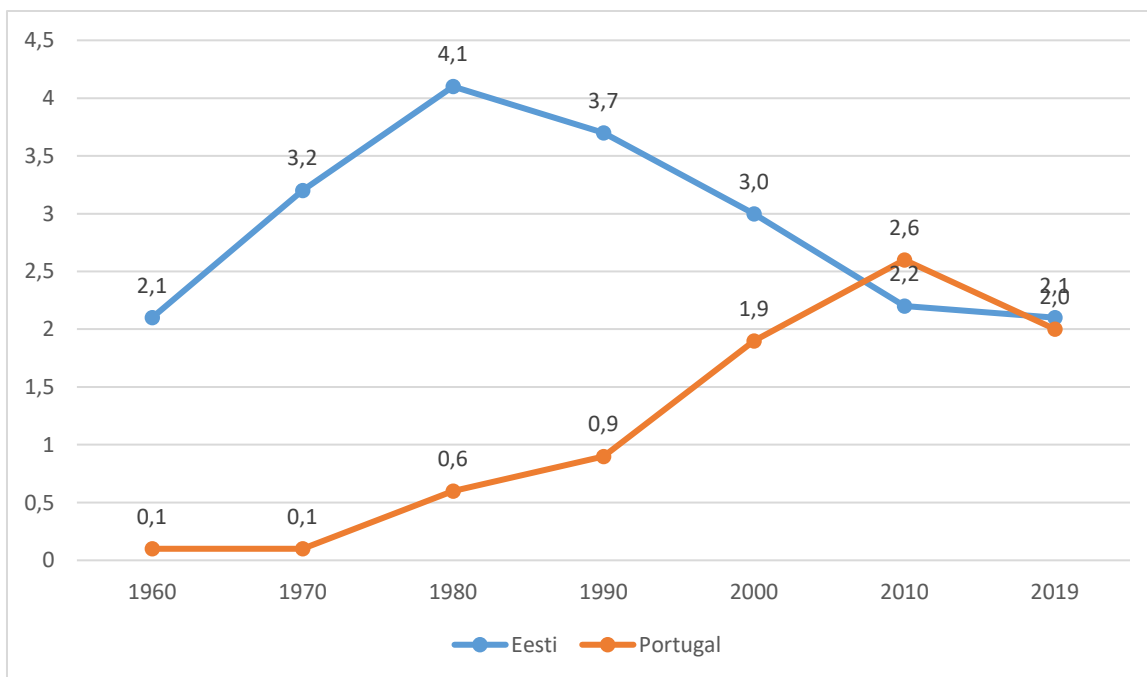
Ingleharti ja Welzeli (2010) analüüsi põhjal eristuvad Euroopa riigid traditsiooniliste-sekulaarsete väärtuste dimensioonis seal valitseva kristluse vormi järgi. Protestantlikud riigid on sekulaarsemate väärtustega, samal ajal kui katoliiklikud ja ortodokssed riigid on traditsioonilisemate väärtustega. Aastate 2017–2021 maailma väärtuste uuringu (World Values Survey) tulemuste kohaselt on Eestis ülekaalus sekulaarsed väärtused ning Portugalis traditsioonilised väärtused, kusjuures Portugali võib pidada üheks tugevamate traditsiooniliste väärtustega riigiks Euroopas (World Values Survey, 2021).

Eesti ja Portugali võrdlemine

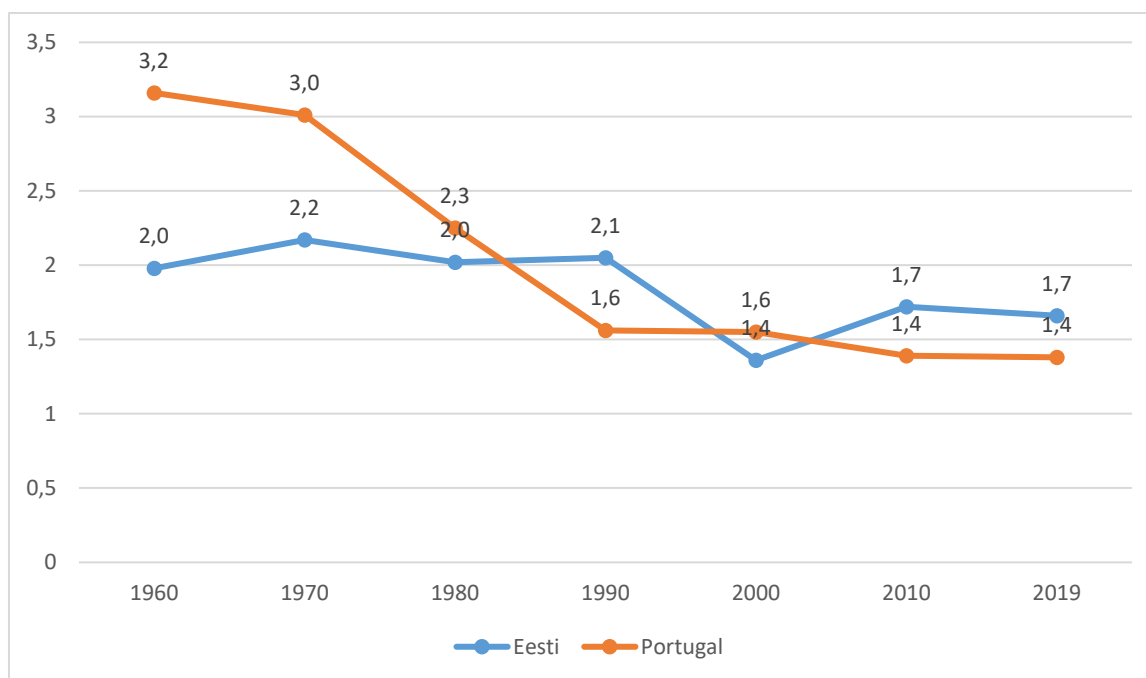
Eesti ja Portugali võrdlemine ei pruugi tunduda loogiline valik, kuna esmavaatlusel ei seo neid riike miski peale Euroopa Liitu kuulumise. Geograafiliselt paiknevad need kaks riiki Euroopa kõige kaugemates nurkades, kuid mitmed üle-euroopalised uuringud on tõstnud esile pereväärtuste ja soorollidega seotud arusaamade muutused, mis leidsid aset teise demograafilise ülemineku käigus (Van de Kaa, 1987) ning need muutused pole jätnud ei Eestit ega Portugali puutumata. Van de Kaa sõnul algas teine demograafiline üleminek II maailmasõja lõppedes (Van de Kaa, 1987), kuid puudulike andmete tõttu vaatlen Eestit ja Portugali puudutavaid Eurostati andmeid alates aastast 1960 kuni 2016. või 2017. aastani (olenevalt vaadeldavast tunnusest). 1960. ja 1970. aastatel olid Eesti ja Portugal sarnased praegusega võrreldes tunduvalt kõrgema sõlmitud abielude arvu poolest (joonis 1). Samuti oli mõlemas riigis võrreldes praegusega kõrgem sündimus (joonis 2). Siiski olid 1960.–1970. aastatel Eesti ja Portugal väga erinevad abielulahutuste poolest: Eestis lahutati kordades rohkem abielusid kui Portugalis (joonis 3).

Joonis 1. Sõlmitud abielude arv 1000 elaniku kohta (*crude marriage rate*) Eestis ja Portugalis 1960–2019 (Eurostat, 2019)

Joonis 2. Lahutuste arv 1000 elaniku kohta (*crude divorce rate*) Eestis ja Portugalis 1960–2019 (Eurostat, 2019)

Joonis 3. Sündide arv 1000 naise kohta (*total fertility rate*) Eestis ja Portugalis 1960–2019 (Eurostat, 2019)

Leeni Hanssoni poolt kirjutatud analüüs, mis avaldati 2000. aasta Eesti Inimarengu Aruandes, selgitab, et eestlaste seas läbi viidud uuringud 1980. ja 1990. aastatel näitasid, et idealiseeriti tuumikperet ja traditsioonilisi pereväärtusi. Eeldati, et mees on perepea, kelle ülesandeks ja kohustuseks on pere hea majandusliku olukorra tagamine, ja pereema pidi tegelema kodu korrashoiu, laste kasvatamise ja vajadusel ka eakate sugulaste eest hoolitsemisega (Hansson, 2000).

Kuid sellistest hoiakutest hoolimata liikus ka Eesti Euroopas toimuvate muutustega kaasa ja nii on olnud märgata, et abielude arv on vähenenud (joonis 1), lahutuste arv on suhteliselt kõrge (joonis 2) ja sündimus on samuti langevas trendis (joonis 3). 2019. aastaks on abielude arv siiski teinud läbi tõusu võrreldes 2010. aastaga, lahutuste arv on 2000. aastatel samuti vähenenud. Sündimus on pärast 2000. aasta madalseisu veidi tõusnud.

Eesti on Euroopas silmapaistev vabaabielude suure osatähtsuse poolest. 2011. aasta OECD andmete järgi oli Eestis 20-aastastest ja vanematest 37% abielus ja 17% vabaabielus. Need arvud muutuvad tähendusrikkamaks, kui neid kõrvutada Euroopa Liidu keskmistega – 50% abielus isikuid ja 10% vabaabielus. Seetõttu on Eestis ka tavapärane, et enam kui pooled lapsed sünnivad väljaspool abielu (Tidey, 2018) ja kooselu peetakse abielu alternatiiviks, kuigi Eesti Vabariigi seaduse ees pole tegemist võrdsete kokkulepetega (Järviste, Kasearu, Reinomägi, 2008).

Nagu teistes Euroopa riikides, esineb ka Eestis ebavõrdust kodutööde jaotamisel naiste ja meeste vahel – Eesti Statistikaameti poolt koostatud väljaandest „Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?“ on võimalik välja lugeda, et aastatel 2009 ja 2010 kulutasid naised majapidamisele ja perekonnale 4,1h päevas ja mehed 2,6h päevas (Statistikaamet, 2011). Aja jooksul on siiski toimunud muutused Eesti elanike väärtushinnangutes ning 2018. aasta andmetel on vähenenud arusaamad, et naiste eneseteostus peaks seisnema üksnes laste kasvatamises ja et koduperenaiseks olemine on samaväärne eneseteostus tööl käimisega (Kaseasu, Ainsaar, 2019).

Sotsioloogilised uurimused on näidanud, et viimaste aastakümnete jooksul toimusid teisele demograafilisele üleminekule omased muutused ka Portugali perekondades. Need on lahutuste arvu tõus (joonis 2) (Torres, 2001), vaba kooselu sagenemine ja abieluväliste sündide tõus (Ferreira, Aboim, 2002) ning abielude (joonis 1) ja sündide arvu vähenemine (joonis 3). Kuigi võrreldes teiste Lõuna-Euroopa riikidega on Portugalis naiste osalus tööturul kõrgem, on ka Portugalis jäänud püsima peresisene ülesannete jaotus traditsiooniliste soorollide alusel (Guerreiro, Torres, Lobo, 2007). Kodutööd on Portugalis meeste ja naiste vahel ebavõrdselt jaotunud (Torres, Silva, 1998), kuna mehed on peaaegu vabastatud sellest kohustusest, ning seda on märgata eranditult kõigis kooseluvormides (Torres, 2002). Kodutööde ebavõrdne jaotus on jäänud Portugalis püsima vaatamata sellele, et Portugali ühiskonnas on hakatud järjest rohkem teadvustama, et mehed peaksid samuti panustama pereellu (Perista, 2002). Karin Walli (2005) juhtimisel läbi viidud uuring näitab, et soorollide eristumine on vägagi püsiv nähtus. Naiste kodutööde koormus väheneb üksnes seetõttu, et nendesse kaasatakse tütreid ja koduabilisi, mis siis omakorda kinnistab levinud soorolle kodutööde jaotumisel. Selline kodutööde jaotamise struktuur peredes on suuresti säilinud – Portugalis kulutavad naised 4h23m päevas tasustamata tööle (kodutööd, pere ja koduga seotud väljasõidud jms), mehed aga 2h38m päevas (Perista, et al., 2016). Samuti näitavad Portugalis läbi viidud uuringud, et naised teevad nii argipäevadel kui nädalavahetustel võrreldes meestega rohkem kodutöid ning nad kulutavad ka rohkem aega lastega tegelemisele, sealjuures avalduvad kõige suuremad meeste ja naiste vahelised erinevused pesupesemisele, koristamisele ja toiduvalmistamisele kulutatud ajas (Ribeiro, R., Coelho, L., Ferreira-Valente, 2015). Seega võib öelda, et mis puudutab meeste ja naiste positsiooni eraelus, ei paista Portugalis muutusi toimuvat. Selle tulemusena esineb ka tugevat ebavõrdust tööturul. Väärtuste tasemel hoitakse kinni soolise võrdsuse mõttest ja arusaamast, et palgatöö on naistele suureks autonoomsuse allikaks, kuid suur osa Portugali

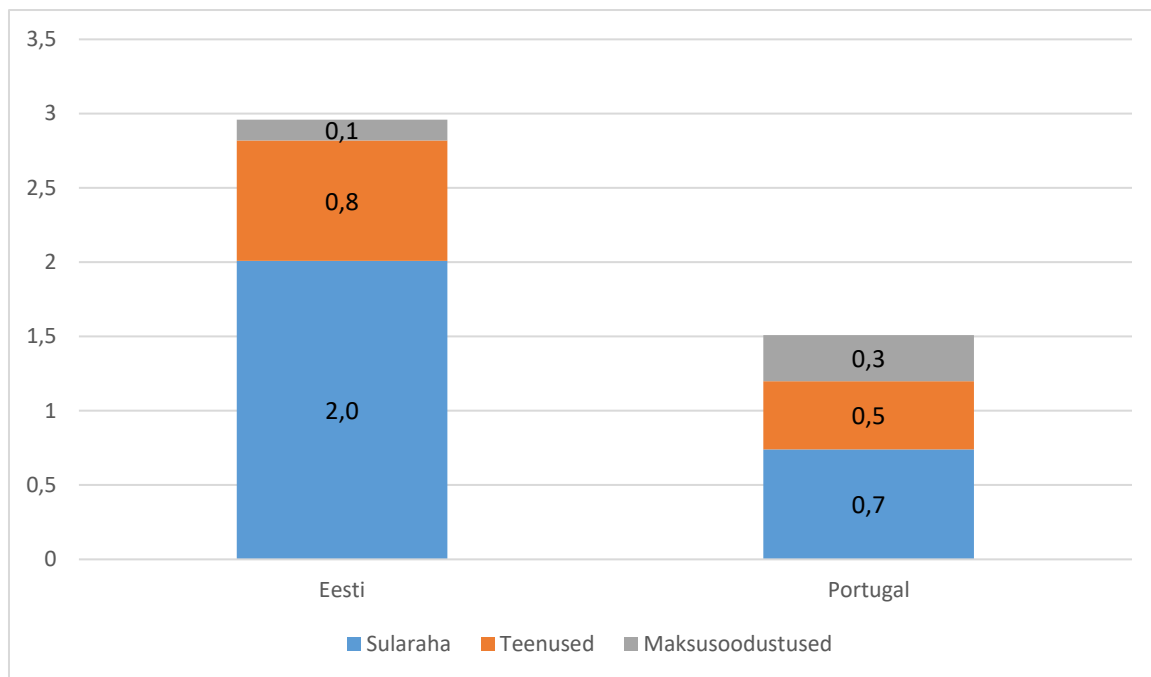
kogukonnast ei mõista, kuidas saaks ühendada emadust ja perekonnaga kaasnevat vastutust ning arvatakse endiselt, et lapsed kannatavad, kui emad käivad palgatööl (Almeida, 2003).

Eesti ja Portugali sotsiaalpoliitika

Pereväärtuste ja soorollide kujunemist mõjutavad riiklikud poliitikad, eriti sotsiaalpoliitika. Nii Portugal kui ka Eesti kuuluvad Euroopa Liitu, mis omakorda on kehtestanud regulatsioone, mis puudutavad laste õigusi ja perede võimalusi (näiteks tööandja ei tohi kohelda lapsehoolduspuhkusele minevat töötajat halvemini või ebavõrdsemalt kui teisi töötajaid (European Parliament, 2014)). Euroopa Liit peab töö- ja pereelu ühitamist üha tähtsamaks, eriti naiste tööturul osalemise näol (Indjiev, 2019). Sellised poliitikad annavad naistele rohkem võimalusi tööturul ja ühiskonnaelus osalemiseks (Lewis, Giullari, 2005).

Võttes arvesse, kuidas ja kui palju erinevad riigid sekkuvad oma elanike elu korraldamisse, on võimalik jaotada riike Esping-Anderseni heaoluriikide tüpoloogiale põhinedes nelja gruppi (Esping-Andersen, 1990). Portugal kuulub Lõuna-Euroopa riikide gruppi, milles on levinud ideoloogia kõikvõimsast perepeast, kes peab hoolitsema selle eest, et pere oleks majanduslikult hoolitsetud, ja ülejäänud kohustused laskuvad perele (näiteks lapsehoiu korraldamine ja eaka pereliikme eest hoolitsemine). Riik abistab minimaalselt ja naiste iseseisvumist ei soodustata. Eestit võib Espingu-Andersoni tüpoloogias paigutada aga mitmesse gruppi. Nii nagu Põhjamaades, on ka Eestis riigipoolne pensionisüsteem ja lastega peredele makstakse riiklike toetusi, emadele tagatakse sissetulek kuni lapse aastaseks saamiseni. Tolle aja Eesti perepoliitika oli Põhjamaadega võrreldes vähem koordineeritud, sellega seotud teenuste areng aeglasem ning samuti pöörati Eestis vähem tähelepanu soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Viimaste tunnuste alusel võis Eestit paigutada Kesk- ja Ida-Euroopa riikide gruppi (Pall, 2005).

Seega Eesti ja Portugal erinevad suurel määral pere- ja sotsiaalpoliitika korralduse poolest, mida kajastab hästi joonis 4, millelt on näha märgatavat erinevus peretoetuste tasemes nende riikide vahel. Sularaha tähendab joonisel 4 otseseis rahalisi toetusi nagu näiteks vanemahüvitis või lapsetoetus Eestis, maksusoodustusteks on näiteks suurem tulumaksuvaba miinimum suurema laste arvu korral. Eestis on peretoetuste osatähtsus SKP-st kõrgem kui Portugalis, tegemist on peaaegu kahekordse erinevusega. Eesti puhul on eripäraks, et suhteliselt rohkem peretoetusi on rahalises vormis, Portugalis on kõrgem teenuste osatähtsus.

Joonis 4. Protsent riigi SKP-st, mida kulutatakse peretoetustele ja -teenustele (kululiikide kaupa, 2015. a) (OECD - Social Policy Division - Directorate of Employment, 2019)

Tabel 3 annab ülevaate erinevusest Eesti ja Portugali tasustatud vanemapuhkuste vahel. Kui Eestis on tasustatud rasedus- ja sünnituspuhkuse kestus 20 päeva, siis Portugalis on see 6 päeva. Tasustatud vanemahüvitise saamise periood on Eestis 6 korda pikem. Selle tulemusena on võimalik Eesti emadel saada tasustatud puhkust kokku keskmiselt 166 päeva ning Portugali emadel 30,1 päeva. Vanemapuhkuse keskmine maksemäär, mis näitab toetuse suhet toetusperioodile eelnenud sissetulekusse, on küll Portugalis mõnevõrra kõrgem kui Eestis, aga kuna seda saadakse tunduvalt lühema aja jooksul, siis kokkuvõttes on võimalik Eestis pärast lapse sündi saada tunduvalt rohkem rahalist toetust kui Portugalis.

Tabel 3. Kokkuvõtte emadele makstavatest tasustatud puhkuseõigustest (2016. a andmed) (OECD - Social Policy Division - Directorate of Employment, 2017)

	Tasustatud rasedus- ja sünnituspuhkus			Tasustatud vanemahüvitis, mis on emadele kättesaadav			Kokku makstavad puhkuseõigused, mis on emadele kättesaadavad		
	Kestvus nädalates	Keskmine maksemäär (%)	Terve maksemäära vastavus nädalates	Kestvus nädalates	Keskmine maksemäär (%)	Terve maksemäära vastavus nädalates	Kestvus nädalates	Keskmine maksemäär (%)	Terve maksemäära vastavus nädalates
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)= (1)+(4)	(8)	(9)
Eesti	20,0	100	20,0	146,0	44,5	65,0	166,0	51,2	85,0
Portugal	6,0	100	6,0	24,1	59,6	14,4	30,1	67,7	20,4

Portugali sotsiaalsüsteemi vähese paindlikkuse tõttu juhtub tihti nii, et imiku eest hakkab hoolitsema vanaema, vanavanaema või tuleb pöörduda lastehoiuteenuste osutajate poole (Mills et al., 2014). Portugalis on asutused nimega *creche* (lähim Eesti vaste: lastesõim), kuhu võib viia oma lapse alates 3. elukuust. Sellesse asutusse koha saamine on aga sama keeruline kui Eestis lasteaiakoha saamine – olenevalt lapse elukohast ning lapsevanemate rahalistest võimalustest leiavad vaid umbkaudu 50% kuni 3-aastaste laste vanematest oma lapsele koha (Riso, 2017; de Castro, 2018). Mitmed portaalid jagavad lausa soovitusi, et niipea kui paar saab teada, et on lapseootel, tuleks ka kohe ennast nimekirja panna ja vajadusel ka maksta koha eest, mida veel ei kasutata, selleks, et see oleks olemas, kui on aeg tööle naasta (Conta Connosco, 2019). Eestis on üks suurimate toetustega lapsehoolduspuhkusesüsteeme Euroopas, mis võimaldab lapsevanemal veeta poolteistaastat kodus lapsega, saades samal ajal sama sissetulekut nagu enne koduseks jäämist, ning naasta oma endisele töökohale kolme aasta jooksul (Sotsiaalministeerium, 2019). See annab Eestis elavatele emadele aega oma järglasele sobivasse lastehoiuteenust pakkuvasse asutusse koha leidmiseks (Sildnik, 2015). Portugalis tuleb lapsesaamisel mõelda aga hoopis laiemalt oma elukorralduste üle. Riik omalt poolt annab emale vaid neli kuni viis kuud aega lapse ja uue eluga harjumiseks (Guerreiro, 2019) ning seejärel tuleb töökohustuste täitmist jätkata. Portugali lapsevanemahüvitise kestvusest sõltub tasustatud lapsevanemahüvitise määr – kui otsustatakse jääda koju 120-ks päevaks, siis riik tagastab lapsevanemale 100% saamata jäänud palga, kui aga tahetakse koduseks jääda kauemaks (150 järjestikuks päevaks), siis lapsevanem saab 80% saamata jäänud tasu (Guerreiro, 2019).

Probleemipüstitus

Euroopas läbi viidud peremuutuste uuringud on leidnud, et riikide perepoliitika saab suunata ja suunabki oma kodanike tegevusi, aga ka ühiskonnas levivad väärtused voolivad perepoliitika väljakujunemist. Kui on tegemist väga traditsioonilise ühiskonnaga, siis ka poliitikad kipuvad traditsioonilisi väärtusi järgima, kuid põhimõtteliselt on võimalik ka väärtusi ja hoiakuid perepoliitika kaudu suunata. Ühiskonnas prevaleerivad pereväärtused ja soorollid ning sotsiaalpoliitika on omavahel vastastikku seotud; ühest oleneb, kui tugevalt riik saab sekkuda pereprotsessidesse ja pere-/tööelu ühitamisse, ning teisalt, kui on olemas selge ülevaade riigi elanike tavadest ja vajadustest, on võimalik luua plaane tulevikuks. Eesti ja Portugali võrdlemine võimaldab näha, millised väärtused on nendes ühiskondades levinud ning milliselt on need mõjutanud ühiskonnas levinud soorollide avaldumisele. See on võimalus õppida teise riigi kogemustest ja ka märgata, mida tehakse hästi või halvasti Eestis.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja, kuivõrd erinevad olid 2004. aastal Eestis ja Portugalis levinud pereväärtused ja soorollid ning kuivõrd need eristusid sotsiaaldemograafiliste rühmade lõikes. Töös otsitakse vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

- Milliseid pereväärtusi peeti 2004. aastal tähtsamaks Eestis ning milliseid Portugalis?
- Kuidas olid erinevad sotsiaaldemograafilised tunnused seotud nende kahe riigi inimeste pereväärtuste ja soorollidega?

Metoodika

Andmed

Bakalaureusetöö analüüs põhineb Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) 2004. aasta andmetel. Euroopa Sotsiaaluuring on uuring, mille valimiga on võimalik saada ülevaade eurooplaste suhtumistest ja käitumistest. Seda on viidud läbi alates 2002. aastast iga kahe aasta tagant. Otsustasin kasutada 2004. aasta andmeid, kuna selles voores on põhjalikum moodul töö, pere ja heaolu kohta, mille andmeid on tarvis Eestis ja Portugalis levinud pereväärtuste ja soorollide mõistmiseks. Küsimuste hulgast pidasin vajalikuks lähemalt analüüsida järgnevat viit, sest need puudutavad enim soolist võrdust ja perekonna tähtsust:

- Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel (5 palli skaala, kus 1 tähistab „Olen täiesti nõus“ ja 5 „Ei ole nõus“);
- Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest (5 palli skaala, kus 1 tähistab „Olen täiesti nõus“ ja 5 „Ei ole nõus“);
- Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada (5 palli skaala, kus 1 tähistab „Olen täiesti nõus“ ja 5 „Ei ole nõus“);
- Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi (5 palli skaala, kus 1 tähistab „Olen täiesti nõus“ ja 5 „Ei ole nõus“);
- Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond (5 palli skaala, kus 1 tähistab „Olen täiesti nõus“ ja 5 „Ei ole nõus“).

Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) puhul on soorollide ja pereväärtuste küsimused kuue vastusevariandiga. Vastusevariantidena oli võimalik valida „Olen täiesti nõus“, „Olen nõus“, „Ei nõustu ega ole vastu“, „Ei ole nõus“, „Ei ole üldse nõus“ ja „Ei oska öelda“ (vt lisa 1). Töös läbiviidava analüüsi jaoks kodeerisin need ümber 3-astmelisele skaalale. Ühendasin vastusvariandid „Olen täiesti nõus“, „Olen nõus“, millest moodustasin vastusvariandi „Olen

nõus“. Vastusvariant „Ei nõustu ega ole vastu“ jäi samaks. Samuti ühendasin vastusevariandid „Ei ole nõus“, „Ei ole üldse nõus“, millest moodustasin vastusevariandi „Ei ole nõus“. Vastusevariant „Ei oska öelda“ jäi analüüsist välja.

Lisaks on analüüsis kasutatud järgmiseid tunnuseid: sugu, tööhõive, perekonnaseis, vanus ja religioosne kuuluvus. Nimetatud tunnused valiti analüüsi põhjusel, et võib eeldada, et vastajate seisukohad soorollide ja pereväärtuste kohta nende tunnuste lõikes osutuvad erinevateks. Näiteks Kasearu ja Ainsaar (2018) on tuvastanud erinevusi hinnangutes pereväärtustele soo ja vanuse lõikes. Samuti on loogiline arvata, et naiste hinnangud pereväärtustele sõltuvad sellest, kas nad on tööga hõivatud ja milline on nende perekonnaseis. Kuna traditsioonilised pereväärtused on seotud religiooniga (Scott, 2006; Casanova, 2007), siis võib ka eeldada, et seisukohad pereväärtuste osas erinevad sõltuvalt religioosest kuuluvusest.

Käesolevas töös kasutasin ainult Eesti ja Portugali andmeid. Vastajaid oli kokku 4041. Tabel 4 annab ülevaate valimi profiilist.

Tabel 4. Valimi profiil (n=4041) (ESS, 2004)

		Eesti	Portugal
Sugu	Mehed	45%	48%
	Naised	55%	53%
Perekonnaseis	Abielus	43%	62%
	Lahus elav	3%	1%
	Lahutatud	10%	3%
	Lesestunud	11%	8%
	Pole kunagi olnud abielus	34%	26%
Vanus	15–24-aastane	19%	16%
	25–49-aastane	40%	42%
	50–64-aastane	22%	21%
	65–79-aastane	16%	17%
	vähemalt 80-aastane	4%	4%
Usuline kuuluvus	Kindla usu või lahu tunnistaja	19%	81%
	Ei ole kindla usu või lahu tunnistaja	86%	14%

Vastajatest üle poole (53%) olid abielus (43% Eesti vastajatest ja 62% Portugali vastajatest). Eesti vastajate seas oli märgatavalt rohkem neid, kes olid kunagi elanud elukaaslasega ilma

temaga abielus olemata – 27% ja Portugali vastajatest vaid 5%. Need andmed näitavad, et kui Eesti elanikest suhteliselt paljud elasid elukaaslasega koos ilma abiellumata, siis Portugalis esines ilma abieluta kooselu harva. Edasise analüüsi jaoks moodustasin vastajatest kaks gruppi: vastajad, kes on ametlikult abielus, ja vastajad, kes ei ole ametlikult abielus. Gruppide ühendamise põhjuseks oli see, et saada suuremaid võrdlusgruppe, mis võimaldaks seoseid paremini statistiliselt tuvastada.

Vanuserühmad said jagatud Eurostati eeskujul viide rühma – 15–24-aastased, 25–49-aastased, 50–64-aastased, 65–79-aastased ja vähemalt 80-aastased. Vastajate vanuseline koosseis kajastub samuti tabelis 3. Selle põhjal võib järeldada, et vastajate vanuseline jaotus on Eestis ja Portugalis sarnane. Hilisema analüüsi jaoks jaotasin vastajad kahte gruppi: 15–49-aastased ning 50-aastased ja vanemad.

ESS-i küsimuse „Kas te peate end mõne kindla usu või usulahu tunnistajaks?“ vastused lubavad pidada Portugali elanikke tunduvalt rohkem religioosseteks kui Eesti elanikke.

Analüüsimeetod

Andmeanalüüsi teostasin andmetöötlusprogrammis SPSS. Andmeanalüüsis kasutasin peamiselt risttabeleid, milles on toodud vastuste sagedusjaotused. Sagedusjaotusi võrdlesin Eesti ja Portugali vastajate vahel ning samuti taustamuutujate (sugu, vanus, perekonnaseis, religioosne kuuluvus) lõikes.

Erinevate gruppide vaheliste erinevuste tuvastamiseks vastuste jaotuses kasutasin Crameri V-d, kuna see on sobilik seosekordaja nominaal- ja järjestustunnuste kasutamisel (Rootalu, 2014). Statistilise olulisuse testimisel võtsin aluseks olulise nivoo 0,05.

Analüüs

Soorollide ja pereväärtuste võrdlus Eesti ja Portugali vahel

Tabel 5 väljendab vastajate nõustumist pere- ja tööelu puudutavate küsimustega. Väitega, et naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd pereelu nimel, olid Portugali vastajatest nõus 68% ja Eesti vastajatest 59%. Samal ajal oli Eesti vastajate seas rohkem neid, kes ei nõustu ega ole sellele väitele ka vastu, ja ka neid, kes ei ole selle väitega nõus. Crameri V põhjal võib väita, et Eesti ja Portugali vastajate vastuste jaotus on selle küsimuse puhul erinev. Kokkuvõttes võib selle väite kohta öelda, et mõlemas riigis enamus vastajaid arvab, et naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd pereelu nimel.

Tabel 5. Nõustumine väidetega soorollide ja pereväärtuste kohta Eestis ja Portugalis
(ESS, 2004)

		Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus	
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	Eesti	59%	24%	18%	Crameri V=0,104 (p<0,001)
	Portugal	68%	19%	12%	
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	Eesti	92%	6%	2%	Crameri V=0,186 (p<0,001)
	Portugal	78%	17%	5%	
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	Eesti	36%	21%	42%	Crameri V=0,037 (p=0,072)
	Portugal	38%	23%	39%	
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	Eesti	22%	21%	57%	Crameri V=0,193 (p<0,001)
	Portugal	36%	25%	33%	
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	Eesti	90%	8%	2%	Crameri V=0,133 (p<0,001)
	Portugal	81%	17%	2%	

Eesti vastajatest 92% on nõus väitega, et mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest. Portugali vastajatest on sama väitega nõus 78%. Crameri V põhjal võib väita, et Eesti ja Portugali vastajate vastuste jaotus on selle küsimuse puhul erinev, mis tähendab, et Eesti vastajad on rohkem nõus, et mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest. Kokkuvõtvalt võib väita, et mõlema riigi vastajatest enamik leidis, et mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest.

Eesti vastajatest 36% nõustub väitega, et töökohtade nappuse korral peaks olema meestel eelisõigust töökohtadele. Portugali vastajatest nõustub selle väitega 38%. Crameri V põhjal järeldub, et selle väite vastuste jaotuses oluline erinevus puudub. Seega võib kokkuvõtvalt väita, et mõlemas riigis enamus vastajaid on pigem seisukohal, et meestel ja naistel peaksid olema töökohtade nappuse korral võrdsed võimalused tööd saada ning nendes seisukohtades ei ole Eesti ja Portugali vahel erinevusi.

22% Eesti vastajatest on nõus seisukohaga, et laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. Portugali vastajatest on selle seisukohaga nõus 36%. Selle seisukohaga mittenõustujaid on Eesti vastajate seas 57% ja Portugali vastajate seas 23%. Crameri V põhjal saab teha järelduse, et Eesti ja Portugali vastused sellele väitele on erineva jaotusega. Seega, Portugali vastajad on rohkem nõus, et laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi.

Seisukohaga, et inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond, nõustus 90% Eesti vastajatest ja 81% Portugali vastajatest. Samal ajal 17% Portugali vastajatest selle seisukohaga ei nõustunud ega olnud vastu, kuid Eesti vastajate seas tegi seda 8%. Crameri V näitab Eesti ja Portugali vastajate vastuste jaotuse erinevust. Selle põhjal saab järeldada, et Eesti elanike seas on rohkem neid, kelle arvates peaks perekond olema inimese peamiseks prioriteediks.

Selleks, et saada teavet töökohustuste jagunemisest ning tööhõivest meeste ja naiste vahel, uurisin ka viimase 7 päeva tegevusi, esialgu tasustatud töö vaatenurgast (tabel 6). Portugali naised on vähem seotud tööhõivega kui Eesti naised – Portugali naistest tegeles viimase seitsme päeva jooksul tasustatud tööga vaid 39%, Eesti naistest aga lausa 51%. Meeste hulgas oli erinevus väiksem – Eesti meestest 60% tegeles viimase seitsme päeva jooksul tasustatud tööga ja Portugali meestest 55%. Nii Eesti kui ka Portugali vastajate puhul näitab Crameri V, et meeste ja naiste osalemine tööhõives on viimasel 7 päeva jooksul erinev.

Tabel 6. Vastajad, kelle viimase 7 päeva tegevuste hulka kuulus tasustatud töö ja kodune olemine (ESS, 2004)

		Mehed	Naised	
Viimase 7 päeva tegevuse hulka kuulus tasustatud töö	Eesti	60%	51%	Crameri V=0,178 (p<0,001)
	Portugal	55%	39%	
Viimase 7 päeva tegevuse hulka kuulus kodune olemine, laste eest hoolitsemine	Eesti	1%	9%	Crameri V=0,371 (p<0,001)
	Portugal	2%	29%	

Et saada ülevaadet kodutöö võimalikust jaotumisest, vaatasin, kui paljud olid viimase seitsme päeva jooksul olnud kodused ja hoolitsenud laste eest (tabel 6). See protsent oli naiste seas tunduvalt kõrgem, eriti Portugalis. Kui 9% Eesti naistest vastasid, et olid viimase seitsme päeva jooksul tegelenud kodus olemisega ja laste eest hoolitsemisega, siis Eesti meestest vastas selliselt 1%. Portugali naistest lausa 29% vastasid, et olid viimase seitsme päeva jooksul olnud kodused ja hoolitsenud laste eest. Nii Portugali kui ka Eesti puhul on tegemist statistiliselt olulise erinevusega. Seega võib väita, et mõlemas riigis on naised viimase 7 päeva jooksul tegelenud rohkem koduste tegevustega kui mehed.

Soorollide ja pereväärtuste erinevused sotsiaaldemograafiliste tunnuste järgi

Järgmisena vaatan soorollide ja pereväärtustega seotud väidet hinnangute erinevust meeste ja naiste vahel (tabel 7). Esimese väitega „Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel“ nõustusid Eesti mehed ja naised ning Portugali mehed ja naised üsna sarnaselt – üle 58% eestlastest nõustus selle väitega, kuid portugallaste seas see protsent oli kümne punkti võrra kõrgem – 68%. Samas pole ei Portugali ega Eesti puhul tegemist statistiliselt olulise seosega. Seega antud väite osas olid meeste ja naiste vastused sarnased.

Tabel 7. Nõustumine väidetega soorollide ja pereväärtuste kohta riigi ja soo lõikes (ESS, 2004)

	Riik	Sugu	Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus	
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	Eesti	Mehed	58%	26%	16%	Crameri V=0,052 (p=0,079)
		Naised	59%	22%	19%	
	Portugal	Mehed	68%	20%	12%	V=0,020 (p=0,669)
		Naised	68%	19%	13%	
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	Eesti	Mehed	90%	7%	3%	Crameri V=0,065 (p=0,016)
		Naised	93%	6%	2%	
	Portugal	Mehed	76%	18%	6%	Crameri V=0,059 (p=0,028)
		Naised	80%	16%	4%	
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	Eesti	Mehed	41%	26%	34%	Crameri V=0,157 (p<0,000)
		Naised	33%	18%	49%	
	Portugal	Mehed	39%	28%	33%	Crameri V=0,124 (p<0,000)
		Naised	38%	19%	44%	
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	Eesti	Mehed	26%	24%	51%	Crameri V=0,121 (p<0,000)
		Naised	19%	18%	63%	
	Portugal	Mehed	36%	27%	36%	Crameri V=0,051 (p=0,075)
		Naised	36%	23%	25%	
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	Eesti	Mehed	89%	9%	2%	Crameri V=0,032 (p=0,370)
		Naised	91%	8%	2%	
	Portugal	Mehed	80%	18%	2%	Crameri V=0,021 (p=0,649)
		Naised	81%	16%	2%	

Teisele küsimusele „Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest“ vastates ilmnisid suuremad erinevused. Mõlema riigi naised nõustusid selle väitega rohkem, kuid kui Eesti naistest nõustus pea 93%, siis Portugali naiste seas oli see protsent vaid 80%, mis on isegi madalam kui Eesti meeste seisukoht. Portugali ja Eesti vastajate Crameri V viitab, et on tegemist statistiliselt olulise erinevusega. Seega võib öelda, et mõlema riigi naised leiavad rohkem kui sama riigi mehed, et mõlemad sugupoolsed peaksid võrdselt vastutama kodu ja laste eest.

Kolmanda väitega „Töökohtade nappude korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada“ nõustusid mehed rohkem kui naised. Nii Portugali kui ka Eesti vastajate puhul on tegemist statistiliselt olulise erinevusega. Seega mõlemas riigis olid mehed rohkem seisukohal, et neil peaks olema töökoha saamisele eelisõigus.

Neljandale väitele „Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi“ portugallased vastasid homogeensemalt (ümardatult 36%), kuid eestlaste suhtumine sellesse oli märgatavalt erinevam – Eesti meestest vaid 26% nõustusid sellega ja Eesti naistest 19%. Portugali vastajate puhul pole tegemist statistiliselt olulise erinevusega, küll aga on statistiliselt olulised erinevused Eesti vastajate vahel. Seega Eesti vastajate seas leiavad mehed rohkem, et lapsevanemad peaksid jääma vaatamata halvale läbisaamisele kokku, kuid Portugali vastajate seas selline erinevus puudub.

Viienda väitega „Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond“ puhul mõlema riigi puhul oli meeste ja naiste nõustumine väitega ligikaudu võrdne – Eesti meestest 89% nõustus väitega ja naistest 91%, kuid Portugali meestest vaid 80% ja naistest 81%. Kummaski riigis pole meeste ja naiste vaheline erinevus selles küsimuses statistiliselt oluline.

Tulemuste analüüs vanuse (tabel 8) järgi näitab, et nii Eestis kui Portugalis on 50-aastased ja vanemad inimesed rohkem nõus seisukohaga, et naine peaks olema valmis pereelu nimel oma palgatööd vähendama (tabel 8). Eestis on erinevus meeste ja naiste vahel veidi suurem. Eesti vastajate Crameri $V=0,123$ ($p<0,001$) ja Portugali vastajate Crameri $V=0,123$ ($p<0,001$) näitavad, et mõlema riigi puhul on erinevused statistiliselt olulised.

Kui Portugalis leiavad rohkem noored vastajad, et mehed peaksid naiste võrdselt vastutama kodu ja laste eest, siis Eesti puhul on selle väitega nõustujaid 50-aastaste ja vanemate seas isegi veidi rohkem. Eesti vastajate Crameri $V=0,047$ ($p=0,128$) järgi ei ole vastused vanusegruppide vahel oluliselt erinevad. Portugali vastajate Crameri $V=0,129$ ($p<0,001$) aga näitab statistiliselt olulist erinevust vanusegruppide vahel.

Tabel 8. Nõustumine väidetega soorollide ja pereväärtuste kohta riigi ja vanuse lõikes (ESS, 2004)

	Riik	Vanus	Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	Eesti	15–49. a	54%	27%	19%
		Vähemalt 50. a	66%	19%	15%
	Portugal	15–49. a	65%	20%	16%
		Vähemalt 50. a	75%	19%	8%
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	Eesti	15–49. a	90%	7%	3%
		Vähemalt 50. a	93%	5%	2%
	Portugal	15–49. a	81%	16%	3%
		Vähemalt 50. a	74%	18%	9%
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	Eesti	15–49. a	33%	23%	44%
		Vähemalt 50. a	41%	19%	40%
	Portugal	15–49. a	31%	24%	45%
		Vähemalt 50. a	49%	22%	30%
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	Eesti	15–49. a	17%	22%	61%
		Vähemalt 50. a	29%	19%	52%
	Portugal	15–49. a	30%	26%	46%
		Vähemalt 50. a	45%	23%	32%
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	Eesti	15–49. a	88%	10%	3%
		Vähemalt 50. a	93%	7%	0%
	Portugal	15–49. a	79%	19%	2%
		Vähemalt 50. a	83%	14%	3%

Mõlema riigi vastuste puhul saab välja tuua, et 50-aastased ja vanemad on rohkem nõus seisukohaga, et töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada. Portugali puhul on see erinevus vanusegruppide vahel suurem. Eesti vastajate Crameri $V=0,079$

($p=0,003$) järgi on tegemist statistiliselt olulise erinevusega vanusegruppide vahel. Ka Portugali vastajate Crameri $V=0,191$ ($p<0,001$) kinnitab statistilist olulisust, et 50-aastased ja vanemad nõustuvad rohkem väitega, et meestel peaks olema vabadele töökohtadele eelisõigus.

Mõlemas riigis on 50-aastased ja vanemad vastajad rohkem seisukohal, et laste olemasolu korral peaksid vanemad jääma kokku ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. Eesti vastajate Crameri $V=0,139$ ($p<0,001$) järgi on erinevus statistiliselt oluline. Ka Portugali vastajate Crameri $V=0,161$ ($p<0,001$) näitab statistiliselt olulist erinevust antud väite hinnangutes kahe vanusegrupi vahel.

Nii Eesti kui Portugali vastajate puhul on 50-aastaste ja vanemate vanusegrupp rohkem seisukohal, et inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond. Eesti vastajate Crameri $V=0,104$ ($p<0,001$) järgi on see erinevus statistiliselt oluline. Sama võib öelda Portugali vastajate Crameri $V=0,065$ ($p=0,013$) kohta.

Järgmisena analüüsisin, kuidas erineb nõustumine soorollide ja pereväärtuste kohta käivate väidetega perekonnaseisu lõikes. Selle juures eristasin vastajaid, kes on ametlikult abielus ja kes seda ei ole (tabel 9). Esimese väite „Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel“ kohta võib öelda, et sellega nõustuvad mõlemas riigis rohkem abielus inimesed võrrelduna nendega, kes abielus ei ole (tabel 8). Eesti vastajate Crameri $V=0,118$ ($p<0,001$) järgi on erinevus statistiliselt oluline. Ka Portugali vastajate Crameri $V=0,104$ ($p<0,001$) näitab statistiliselt olulist erinevust antud väite puhul.

Teise väite „Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest“ puhul on nõustujate osakaalud Eesti vastajate seas praktiliselt samad, kuid Portugali vastajate puhul on abielus inimesed selle väitega vähem nõus (75%) kui need, kes abielus ei ole (83%). Eesti vastajate Crameri $V=0,012$ ($p=0,872$) näitab, et selle väite juures ei ole vastused perekonnaseisu järgi erinevad. Seevastu Portugali vastajate Crameri $V=0,100$ ($p<0,001$) kinnitab erinevuse statistilist olulisust.

Kolmanda väite „Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada“ puhul on nii Eestis kui Portugalis väitega nõustujate osakaal abielus ja mitteabielus vastajate vahel üsna sarnane, kuigi abielus inimesed on sellega veidi rohkem nõus. Eesti vastajate Crameri $V=0,022$ ($p=0,640$) näitab, et erinevus ei ole statistiliselt oluline. Portugali vastajate Crameri $V=0,111$ ($p<0,001$) aga näitab, et abielus vastajad on statistiliselt olulisel määral rohkem nõus väitega, et töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada.

Tabel 9. Nõustumine väidetega soorollide ja pereväärtuste kohta riigi ja perekonnaseisu lõikes (ESS, 2004)

	Riik	Pereseis	Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	Eesti	Ei ole abielus	54%	26%	20%
		Abielus	65%	21%	14%
	Portugal	Ei ole abielus	63%	20%	16%
		Abielus	71%	19%	10%
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	Eesti	Ei ole abielus	91%	6%	2%
		Abielus	92%	6%	3%
	Portugal	Ei ole abielus	83%	13%	3%
		Abielus	75%	19%	7%
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	Eesti	Ei ole abielus	35%	22%	43%
		Abielus	37%	21%	42%
	Portugal	Ei ole abielus	36%	19%	45%
		Abielus	40%	26%	36%
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	Eesti	Ei ole abielus	19%	20%	62%
		Abielus	27%	22%	52%
	Portugal	Ei ole abielus	33%	22%	45%
		Abielus	38%	27%	35%
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	Eesti	Ei ole abielus	88%	10%	3%
		Abielus	93%	7%	1%
	Portugal	Ei ole abielus	80%	18%	2%
		Abielus	81%	17%	2%

Neljanda väite „Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi“ juures saab välja tuua, et mõlemas riigis on rohkem nõustujaid abielus inimeste seas. Eesti vastajate seas on erinevuse pereseisu järgi mõnevõrra suurem. Eesti vastajate Crameri

$V=0,106$ ($p<0,001$) näitab, et erinevus abielus ja mitteabielus vastajate vahel on statistiliselt oluline. Portugali vastajate Crameri $V=0,109$ ($p<0,001$) väljendab samuti vastuste statistiliselt olulist erinevust tulenevalt pereseisust.

Viienda väite „Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond“ toetajate osakaal on Eestis abielus inimeste seas 93% ja mitteabielus vastajate seas 87%. Samas Portugalis on selle väite nõustumise erinevus perekonnaseisu järgi väike. Eesti vastajate Crameri $V=0,094$ ($p<0,001$) näitab, et erinevus abielus ja mitteabielus vastajate vahel on statistiliselt oluline. Samas Portugalis vastajate Crameri $V=0,009$ ($p=0,917$) ei viita statistiliselt olulisele erinevusele.

Viimasena võrdlesin soorollide ja pereväärtuste kohta esitatud väidete erinevust lähtuvalt sellest, kas vastaja peab ennast kindla usu või usulahu tunnistajaks (tabel 9). Esimese väite „naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel“ juures saab nii Eesti kui Portugali vastajate juures märkida, et usklikud on sellega sagedamini nõus. Eesti vastajate Crameri $V=0,083$ ($p=0,001$) kinnitab statistilist olulisust. Ka Portugali vastajate Crameri $V=0,160$ ($p<0,001$) viitab statistiliselt olulisele erinevusele.

Teise väite „Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest“ puhul on nii Eestis kui Portugalis rohkem nõustajaid mitteusklike seas. Eesti vastajate Crameri $V=0,060$ ($p=0,031$) näitab statistiliselt olulist seost. Ka Portugali vastajate Crameri $V=0,171$ ($p=0,006$), annab kinnitust, et usklikud nõustuvad selle väitega vähem.

Kolmanda väitega „Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada“ nõustub Eestis veidi rohkem usklikke kui mitteusklikke. Portugali puhul on aga nõustujate osakaal usklike seas (40%) märgatavalt kõrgem kui mitteusklike seas (29%). Eesti vastajate Crameri $v=0,025$ ($p=0,541$) põhjal tuleb tõdeda, et erinevus usklike ja mitteusklike vahel ei ole statistiliselt olulisel määral erinev. Portugali vastajate Crameri $v=0,083$ ($p=0,001$) kinnitab statistiliselt olulise erinevuse olemasolu.

Neljanda väite „Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi“ juures näitavad uurimistulemused, et mõlemas riigis on usklike seas nõustujaid suhteliselt rohkem. Eesti vastajate Crameri $V=0,065$ ($p=0,018$) kinnitab statistiliselt olulist erinevust. Portugali vastajate Crameri $V=0,085$ ($p=0,001$) väljendab samuti erinevuse statistilist olulisust.

Tabel 9. Nõustumine väidetega soorollide ja pereväärtuste kohta riigi ja kindla usu või usulahu tunnistamise järgi (ESS, 2004)

	Riik	Usklik	Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	Eesti	Ei	57%	25%	19%
		Jah	66%	21%	13%
	Portugal	Ei	57%	17%	26%
		Jah	70%	20%	10%
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	Eesti	Ei	92%	6%	2%
		Jah	89%	8%	4%
	Portugal	Ei	86%	11%	4%
		Jah	77%	18%	6%
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	Eesti	Ei	36%	21%	43%
		Jah	38%	22%	40%
	Portugal	Ei	29%	23%	49%
		Jah	40%	23%	37%
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	Eesti	Ei	21%	21%	58%
		Jah	27%	19%	54%
	Portugal	Ei	31%	19%	50%
		Jah	37%	26%	37%
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	Eesti	Ei	90%	8%	2%
		Jah	90%	9%	1%
	Portugal	Ei	77%	18%	5%
		Jah	81%	17%	2%

Viienda väite „Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond“ toetajate osakaalud on Eestis usklike ja mitte usklike vastuste seas võrdsed. Portugalis on selle väitega 81% usklikest nõus ja mitte usklikest 77%. Eesti vastajate Crameri $V=0,010$ ($p=0,899$) näitab, et statistiliselt olulist erinevust ei ole. Portugali vastajate Crameri $V=0,072$ ($p=0,005$) aga

kinnitab statistiliselt olulist erinevust vastustes sõltuvalt sellest, kas on tegemist mõne usu või usulahu esindajaga või mitte.

Arutelu

Käesolevas tööd vaadeldi 2000. aastate alguses Eestis ja Portugalis levinuid pereväärtusi ja soorolle. Arutelu peatükis arutlen uurimisküsimuste kaupa.

Uurimisküsimus: Milliseid pereväärtusi peetakse tähtsamaks Eestis ning milliseid Portugalis?

Uuringu tulemused näitavad, et Eesti ja Portugali vahel esineb pereväärtustes ja soorollides mitmeid sarnasusi. Mõlemas riigis on enamik vastajaid arvamusel, et naine peaks perekonna nimel palgatööd vähendama, ning et laste ja pere eest vastutamine peaks olema võrdselt naiste ja meeste kohustus. Samuti leiab mõlemas riigis enamik vastajaid, et meestel ja naistel peaksid olema töökohtadele võrdsed õigused ja et juhtudel, kui lapsevanemad enam hästi läbi ei saa, ei peaks nad kokku jääma. Samuti leiab mõlemas riigis valdav enamus vastajatest, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks. Vaatamata sellele, et ühe väitega võib mõlemas riigis nõustuda enamik vastajaid, on väidetega nõustujate osakaalud sageli Eesti ja Portugali lõikes erinevad ning need erinevused iseloomustavadki Eesti ja Portugali vahelisi erinevusi soorollides ja pereväärtustes.

Portugali vastajad leidsid võrreldes Eesti vastajatega suhteliselt rohkem, et naine peaks olema valmis perekonna nimel oma tööalast karjääri ohverdama ning vähem töötama. See väljendab traditsiooniliste pereväärtuste suuremat väärtustamist Portugalis, kuivõrd meest peetakse sissetuleku teenijaks ning naist kodule keskendujaks (Alesina et al., 2013). Selline erinevus vastajate seisukohtades, võib vähendada naiste võimalusi ja saavutusi tööturul, kuna nad ohverdavad oma tööalase karjääri perekonna nimel, samal ajal kui mehed saavad töötamisele pühenduda. Antud tulemust võib näha vastavalt Blackstone'ile (2003) kui mehhanismi, mis muudab naised meestest sissetuleku mõttes sõltuvateks ja asetab nad suhte purunemise korral vaesusriski.

Portugali vastajad olid võrreldes Eesti vastajatega vähem arvamusel, et mees ja naine peaksid võrdselt kodu ja laste eest vastutama. See viitab samuti sellele, et Portugalis väärtustatakse traditsioonilisi soorolle rohkem ning nähakse kodu eest vastutajana eelkõige naist (Alesina et al., 2013). Siiski tuleb tõdeda, et mõlemas riigis valdav enamus vastajatest ikkagi arvab, et kodu ja lapsed kuuluvad mõlema lapsevanema vastutusalasse.

Portugali vastajad on võrreldes Eesti vastajatega rohkem nõus, et laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. See tulemus näitab, et Portugalis väärtustatakse rohkem traditsioonilisi pereväärtusi, mis on suunatud pere säilimisele (Valeeva et al., 2016). Nimetatud tulemuse põhjal võib väita ka seda, et Eestis on Scott'i (2006) poolt kirjeldatud individualiseerimisprotsess kaugemale arenenud, kuivõrd Eesti elanikud keskenduvad rohkem oma isiklikule elule ja heaolule.

Üllatavaks võib pidada tulemust, et Eesti vastajad pidasid olulisemaks seisukohta, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks. Eestis pidas perekonda peamiseks prioriteediks 90%, Portugalis aga 81% vastajatest. Võinuks arvata, et Portugali vastajad, kes Hofstede (2011) järgi esindavad rohkem kollektivismile suunatud kultuuri, nõustuvad selle seisukohaga rohkem.

Seega võib väita, et Portugalis väärtustatakse traditsioonilisi pereväärtusi ja soorolle rohkem kui Eestis. Sellele annavad kinnitust ka tulemused, et Eesti naiste seas on olnud uuringule eelnenud viimase seitsme päeva jooksul rohkem neid, kes on olnud tööga hõivatud ning samas on olnud Portugalis vähem mehi, kes on olnud kodused. Kuigi Eesti perepoliitikat võib pidada rohkem naiste lastega kodus olemist toetavaks (OECD, 2017), polnud pikka lapsega kodus olemist soosivad poliitikad 2004. aastal veel rakendunud, mistõttu võiks uuematest andmetest avaneda veidi teistsugune pilt.

Urimisküsimus: Kuidas on erinevad sotsiaaldemograafilised tunnused seotud nende kahe riigi inimeste pereväärtuste ja soorollidega?

Urimistulemused näitavad, et nii Eestis kui Portugalis toetavad mehed rohkem traditsioonilisi soorolle ja pereväärtusi, samal ajal kui naiste väärtushinnangud on rohkem võrdõiguslikkust toetavad. Selline tulemus võib olla selgitatav asjaoluga, et traditsioonilised soorollid annavad meestele rohkem võimu (Blackstone, 2003) ning ilmselt on mehed rohkem arvamusel, et neil on õigus sellisele võimupositsioonile.

Mõlemas riigis on vanemad inimesed rohkem traditsioonilisi soorolle ja pereväärtuseid toetavad kui nooremad inimesed. See tulemus paistab väljendavat soorollide ja pereväärtuste muutumist ajas. Kuna aga inimese väärtushinnangud kujunevad olulisel määral välja lapsepõlves (Bem, 2008), siis vanematel inimestel on need kujunenud perioodil, mil soorollid ja pereväärtused olid teistsugused. Vanuselised erinevused soorollides ja pereväärtustes lubavad ennustada, et tulevikus traditsiooniliste pereväärtuste tähtsus väheneb, kui vanemad põlvkonnad asenduvad uutega.

Nii Eestis kui Portugalis toetavad abielus inimesed rohkem traditsioonilisi soorolle ja pereväärtusi. Abiellumist võib Ingleharti ja Welzeli (2010) järgi pidada traditsiooniliste pereväärtuste järgmiseks, seega on antud tulemus igati mõistetav.

Mõlemas riigis on ennast mõne usundi või usulahu liikmeks pidavad inimesed rohkem traditsioonilisi pereväärtusi ja soorolle väärtustavad. Seda tulemust võib põhjendada sellega, et traditsioonilised väärtused on Euroopas tihedalt seotud kristlusega. Samas võib välja tuua, et Portugali puhul on usklike ja mitteusklike erinevused osade väärtuste puhul tugevamad kui Eestis. Seda tulemust võib ehk põhjendada sellega, et Portugali elanikud on sügavamalt usklikud kui Eesti elanikud.

Kokkuvõtvalt võib väita, et Eesti ja Portugal on pereväärtuste ja soorollide poolest üsna erinevad riigid. Kuivõrd väärtused kahes uuritud riigis olid Eesti Euroopa Liiduga liitumise aastal sedavõrd erinevad, tasuks edasist uurimist, kas ühise Euroopa Liidu kuulumise ajal on pereväärtused ja soorollid uuritud riikides ühtlustunud. Käesoleva töö piiranguks võib pidada seda, et pereväärtusi ja soorolle sai vaadeldud vaid ühel ajaperioodil, mistõttu ei ole võimalik tulemuste põhjal välja tuua pereväärtuste ja soorollide muutuste trende.

Samuti on uuringus kasutatud andmed juba üsna vanad. Sellest tulenevalt võiks tulevikus viia läbi sarnase uuringu uuemate andmete põhjal ning võrrelda tulemusi käesoleva uuringu tulemustega. See võimaldaks hinnata, kas pärast 2004. aastat on hakanud pereväärtused ja soorollid Eestis ja Portugalis rohkem ühtlustuma. Tulevikus võiks sama teemat uurida ka Eestis ja Portugalis kogutud maailma väärtuste uuringu andmetel (World Values Survey), et näha kas need andmed viiksid sarnaste järeldusteni nagu selle bakalaureusetöö analüüs.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, kuivõrd erinevad olid 2004. aastal Eestis ja Portugalis levinud pereväärtused ja soorollid ning kuivõrd need eristusid sotsiaaldemograafiliste rühmade seas. Töös analüüsiti Euroopa Sotsiaaluuringu 2004. aasta andmeid.

Uurimistulemused näitavad, et nii Eestis kui Portugalis on enamik vastajaid nõus sellega, et naine peaks perekonna nimel palgatööd vähendama. Valdav enamus mõlema riigi vastajatest on seisukohal, et laste ja pere eest vastutamine peaks olema võrdselt naiste ja meeste kohustus. Enamik vastajaid mõlemast riigist leiab, et töökohtade nappuse korral peaksid meestel ja naistel olema võrdsed õigused töö saamiseks, kuigi võrdlemisi palju on ka selliseid vastajaid, kes on

vastupidisel arvamusel. Enamik vastajaid ei ole seisukohal, et laste olemasolu korral peaksid vanemad jääma kokku elama, kui nad enam hästi läbi ei saa. Valdav enamus vastajatest leiab, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks.

Tööst selgus, et Portugali vastajate seisukohad põhinevad rohkem traditsioonilistel pereväärtustel ja soorollidel. Portugali vastajad leidsid võrreldes Eesti vastajatega suhteliselt rohkem, et naine peaks olema nõus perekonna nimel oma tööalast karjääri ohverdama ning vähem töötama. Samuti olid Portugali vastajad vähem arvamusel, et mees ja naine peaksid võrdselt kodu ja laste eest vastutama. Portugali vastajad olid ka rohkem nõus, et laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. Eesti ja Portugali vastajate seisukohad olid sarnased selles osas, et meestel ja naistel peaksid olema töökohtade nappuse korral võrdsed võimalused tööd saada. Samas jällegi olid Eesti vastajad rohkem seisukohal, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks.

Uuringu tulemused näitavad ka seda, et Eestis on naised tööga rohkem hõivatud kui Portugalis. Mõlemas riigis on mehed siiski tööga rohkem hõivatud kui naised. Mõlemas riigis on naised tõenäolisemalt kodused kui mehed, kuid Portugalis esineb olukorda, kus naised on kodused ja hoolitsevad laste eest sagedamini kui Eestis.

Mõlema riigi naised leiavad rohkem kui mehed, et mõlemad sugupooldes peaksid võrdselt vastutama kodu ja laste eest. Samas jällegi mõlemas riigis on mehed rohkem seisukohal, et neil peaks töökohtade nappuse korral olema eelisõigus vabadele töökohtadele. Eesti vastajate seas leiavad mehed rohkem, et lapsevanemad peaksid jääma vaatamata halvale läbisaamisele kokku, kui Portugali vastajate seas selline erinevus meeste ja naiste vahel puudub.

Nii Eestis kui Portugalis on 50-aastased ja vanemad inimesed rohkem nõus seisukohaga, et naine peaks olema nõus pereelu nimel oma palgatööd vähendama. Portugalis leiavad rohkem nooremad vastajad, et mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest. Mõlemas riigis on 50-aastased ja vanemad rohkem nõus seisukohaga, et töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada ning samuti seisukohaga, et laste olemasolu korral peaksid vanemad jääma kokku ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. 50-aastaste ja vanemate inimeste vanusegrupp on rohkem arvamusel, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks.

Uurimistulemused näitavad, et mõlemas riigis on abielus olevad inimesed rohkem arvamusel, et naine peaks olema valmis pere nimel oma palgatööd vähendama. Portugali vastajate seas on abielus inimesed vähem nõus sellega, et mehed ja naised peaksid võrdselt vastutama kodu ja laste eest. Portugalis on abielus vastajad rohkem nõus väitega, et töökohtade nappuse korral

peaks meestel olema eelisõigus tööd saada. Mõlemas riigis on abielus vastajad rohkem nõus sellega, et lastega vanemad peaksid kokku jääma ka siis, kui nad enam hästi läbi ei saa. Eesti vastajate seas peavad abielus olevad inimesed perekonda tähtsamaks prioriteediks.

Mõlemas riigis usklikud inimesed on rohkem seisukohal, et naine peaks vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel. Samas usklikud nõustuvad vähem sellega, et mehed ja naised peaksid võrdselt vastutama pere ja kodu eest. Portugalis on usklikud rohkem arvamusel, et töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus vabadele töökohtadele. Mõlemas riigis leiavad usklikud rohkem, et laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi. Portugali vastajate seas on usklikud rohkem seisukohal, et perekond peaks olema inimese peamiseks prioriteediks.

Seega võib öelda, et Portugali vastajate hoiakutes avaldusid traditsioonilised pereväärtused ja soorollid märksa enam kui Eesti vastajates seisukohtades.

Kasutatud kirjandus

- Alesina, A., Giuliano, P., Nunn, N. (2013). On the origins of gender roles: Women and the plough. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(2), 469–530. doi: 10.1093/qje/qjt005
- Almeida, A. (2003). Família, conjugalidade e procriação: Valores e papéis. J. Vala, M. V. Cabral, A. Ramos (toim.) *Valores sociais: Mudanças e contrastes em Portugal e na Europa* (lk 50-86). Lisboa: Imprensa de Ciências Sociais.
- Arpino, B., Esping-Andersen, G., Pessin, L. (2015). How Do Changes in Gender Role Attitudes Towards Female Employment Influence Fertility? A Macro-Level Analysis. *European Sociological Review*, 31(3), 370-382. doi:10.1093/esr/jcv002
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2007). Families in a Runaway World. *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*, 499-514.
- Bem, S. L. (2008). *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. London: Yale University Press
- Blackstone, A. (2003). Gender Roles and Society. J. R. Miller, R. M. Lerner, L.B. Schiamberg (toim.) *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families Communities, and Environments*. (lk 335-338). Santa Barbara: ABC-CLIO:
- Byrd, E. S. (2009). The Social Construction of Marital Commitment. *Journal of Marriage and Family*, 71(2), 318–336. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00601.x
- Casanova, J. (2007). Rethinking secularization: A global comparative perspective. P. Beyer, L. Beaman (toim.) *Religion, globalization, and culture* (lk 101-120). Leiden: Brill.
- Conta Conosco. (2019) *Vai ter um filho? Saiba onde deixá-lo quando terminar a licença de parentalidade..* Kasutatud 8.05.2021 <https://www.contasconosco.pt/artigo/creches-para-criancas-apos-licenca-de-maternidade>
- de Castro, L. (2018). Existem menos lugares em creches para crianças até aos três anos. *Diário de Notícias*, Allikas: <https://www.dn.pt/vida-e-futuro/interior/existem-menos-lugares-em-creches-para-criancas-ate-aos-tres-anos-9765861.html>.
- Drydakis, N., Sidiropoulou, K., Patnaik, S., Selmanovic, S., Bozani, V. (2018). Masculine vs Feminine Personality Traits and Women's Employment Outcomes in Britain: A Field Experiment. *International Journal of Manpower*, 39(4), 621-630. doi: 10.1108/IJM-09-2017-0255
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- European Parliament. (2014). Directive 2014/27/EU of the European Parliament and of the Council. *Official Journal of the European Union*. Allikas: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0027>
- Eurostat. (2019). Kasutatud 8.05.2021 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>

- Ferreira, P. M., Aboim, S. (2002). Modernidade, laços conjugais e fecundidade: a evolução recente dos nascimentos fora do casamento. *Análise Social*, 37(163), 411-446.
- Guerreiro, A. (2019.). *Tudo sobre a licença de maternidade*. Kasutatud 8.05.2021
<https://www.economias.pt/licenca-maternidade/>
- Guerreiro, M., Torres, A., Lobo, C. (2007). Famílias em mudança: configurações, valores e processos de recomposição. rmt: M. D. Guerreiro, A. Torres, L. Capucha, *Quotidiano e Qualidade de Vida, Portugal no Contexto Europeu (Vol. III)* (lk 7-38). Celta Editora.
- Hansson, L. (2000). Muutuv perekond Eestis ja Euroopas. *Eesti Inimarengu Aruanne* (lk 42-48). Tallinn: Eesti Koostöö Kogu
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2307-0919.
- Indjiev, A. (2019). *Press releases*. Kasutatud 8.05.2021
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/01/24/better-work-life-balance-for-eu-citizens-presidency-reaches-provisional-agreement-with-the-european-parliament/>
- Inglehart, R., Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press
- Inglehart, R., Welzel, C. (2010). Changing mass priorities: The link between modernization and democracy. *Perspectives on Politics*, 8(2), 551-567. doi: Lévi-Strauss, C. (1969). *The elementary structures of kinship: (Les structures élémentaires de la parenté)*. Boston: Beacon Press.
- Ingram, H. (2005). Family values. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17(3), 261–266. doi:10.1108/09596110510591945
- Ilisko, D., Kravale-Paulina, M. (2013). Sustainability of family values throughout the generations as viewed by the bachelor program students. *Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference* (lk 83-90). doi: 10.17770/sie2013vol1.154
- Jaanimägi, K., Paron, K., Aru, A., Müller, K. (2020). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tartu: Sihtasutus Iuridicum.
- Järviste, L., Kasearu, K., Reinomägi, A. (2008). Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Poliitikaanalüüs. *Sotsiaalministeeriumi Toimetised*, 4
- Kasearu, K., Ainsaar, M. (2019). Laste, pereeluga, soolise võrdsusega seotud väärtused. M. Ainsaar, T. Strenze (toim.) *Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga* (lk 46-60). Tallinn, Tartu: Arenguseire Keskus, Tartu Ülikool.
- Lewis, J., Giullari, S. (2005). The adult worker model family, gender equality and care: the search for new policy principles and the possibilities and problems of a capabilities approach. *Economy and Society*, 34(1), 76-104. doi: 10.1080/0308514042000329342
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender Roles: A Sociological Perspective*. Oxon: Routledge.

- Marling, R. (2010). Teel tasakaalustatud ühiskonda: sissejuhatus. R. Marling, L. Järviste, K. Sander (toim.) *Teel tasakaalustatud ühiskonda: Naised ja mehed Eestis* (lk 6-7). Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Mills, M., Präg, P., Tsang, F., Begall, K., Derbyshire, J., Kohle, L., . . . Hoorens, S. (2014). *Use of childcare in the EU Member States and progress towards the Barcelona targets*. Kasutatud 8.05.2021 <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:7898acd0-b47f-449f-8cad-3d0bcf4b0142>
- OECD - Social Policy Division - Directorate of Employment, L. a. (2017). *Key characteristics of parental leave systems*. OECD.
- OECD - Social Policy Division - Directorate of Employment, L. a. (2019). *Public spending on family benefits*. OECD.
- Oyserman, D. (2015). Values, psychology of. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 25, 36-40.
- Pall, K. (2005). Töö- ja pereelu ühitamisest Euroopa riikides. *Acta Politica*, 2, 43-53.
- Perista, H. (2002). Género e trabalho não pago: os tempos das mulheres e os tempos dos homens. *Análise Social*, 447-474.
- Perista, H., Cardoso, A., Brázia, A., Abrantes, M., Perista, P., Quintal, E. (2016). *Os usos do tempo de homens e de mulheres em Portugal*. Lissabon: CESIS – Centro de Estudos para a Intervenção Social.
- Riso, L. (2017). Jardins-de-infância continuam insuficientes para as crianças. *Sábado*, <https://www.sabado.pt/vida/detalhe/jardins-de-infancia-continuum-insuficientes-para-as-criancas>.
- Rolando, S., Törrönen, J., Beccaria, F. (2020). The gendered relationship with drunkenness among different generations in Mediterranean and Nordic countries. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 37(2), 172-189. doi: 10.1177/1455072520904651
- Rootalu, K. (2014). *Risttabelid ja seosekordajad*. Allikas: Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas: <http://samm.ut.ee/risttabelid-ja-seosekordajad>
- Sánchez-López, M. D. P., Cuellar-Flores, I., Dresch, V. (2012). The impact of gender roles on health. *Women & Health*, 52(2), 182-196. doi: 10.1080/03630242.2011.652352
- Scott, J. (2006). Family and gender roles: how attitudes are changing. *Arxius de Ciències Socials*, 15, 143-154.
- Sildnik, L. (2015). Kesk- ja kõrgharidusega emade kogemused pärast lapsepuhkust tööturule naasmist. Kasutatud 8.05.2021 <http://dspace.ut.ee/handle/10062/48007?locale-attribute=en>
- Sotsiaalministeerium. (2019). *Perehüvitiste liigid*. Kasutatud 22.04.2021. <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/perehuvitiste-liigid#Vanemah%C3%BCvitis>
- Statistikaamet. (2011). *Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu?* Tallinn: Statistikaamet.

- Tidey, A. (2018). Number of births outside marriage rise in EU. *EuroNews*. Kastuatud 8.05.2021
<http://khnews.heraldcorp.com/view.php?ud=20180422000210&np=85&mp=1>
- Torres, A. (2001). *Sociologia do casamento: : a família e a questão feminina*. Oeiras: Celta Editora.
- Torres, A. (2002). Casamento: conversa a duas vozes e em três andamentos. *Análise Social*, 37(163), 569-602.
- Torres, A. C., Silva, F. (1998). Guarda das crianças e divisão do trabalho entre homens e mulheres. *Sociologia - problemas e práticas*, 9-65.

Lisad

Lisa 1. Euroopa Sotsiaaluuringu 2. vooru (2004) vastuste kaart 59

	Olen täiesti nõus	Olen nõus	Ei nõustu ega ole vastu	Ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	(EOÖ)
Naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel	1	2	3	4	5	8
Mehed peaksid naistega võrdselt vastutama kodu ja laste eest	1	2	3	4	5	8
Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada	1	2	3	4	5	8
Laste olemasolu korral peaksid vanemad kokku jääma ka siis, kui nad ei saa hästi läbi	1	2	3	4	5	8
Inimese peamiseks prioriteediks peaks olema tema perekond	1	2	3	4	5	8

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lotta Leesmaa-Tuus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Pereväärtuste ja soorollide erinevused Eesti ja Portugali võrdluses“, mille juhendajaks on Mai Beilmann, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lotta Leesmaa-Tuus

10.05.2021